

Jonge vos in de Amsterdamse binnenstad: Het was een vreemd beeld in de Kleine Leliestraat in de Amsterdamse Jordaan

Dieren @dieren

4

Hondsdolheid in de Gaasperplas?

Fred de Klerk

4.1 Inleiding

De Gaasperplas is een druk bezocht, gratis toegankelijk recreatiegebied van zo'n 166 ha, gelegen aan de zuidrand van Amsterdam-Zuidoost. In 1982 vond de Floriade er plaats. Het gebied maakt deel uit van het Groengebied Amstelland en heeft veel wandel-, fiets- en ruiterspaden. Ook is er een grote camping, die regelmatig bezocht wordt door buitenlandse bezoekers, en er zijn volop speel- en ligweiden. Honden zijn, mits aangeliend, toegestaan. Op bepaalde plaatsen mogen honden ook loslopen.

De natuur rond de Gaasperplas is zeer gevarieerd. Naast veel soorten bomen, planten, vogels en vissen zijn er meerdere vossenburchten. Op 6 mei 2016 wordt in het gebied een jonge vos aangetroffen met verschijnselen die zouden kunnen wijzen op een besmetting met hondsdolheid (rabiës). Dit is een dodelijke infectieziekte die wordt veroorzaakt door een virus waarmee zowel dieren als mensen besmet kunnen raken (zie onderstaand kader). De instanties die toezien op de volksgezondheid en de diergezondheid treffen daarom verschillende maatregelen, al bestaat er na het eerste laboratoriumonderzoek twijfel of de positieve uitslag van de zogenoemde immunofluorescentietest (IFT) wel past bij het epidemiologische beeld. Nederland en omliggende landen zijn namelijk al jaren officieel vrij van hondsdolheid, dus waar komt de ziekte dan nu opeens vandaan? Terwijl op bevestiging van de IFT-uitslag wordt gewacht en maatregelen in gang worden gezet, rijst de vraag wat de juridische basis is voor de maatregelen die nodig worden geacht.

Na een beschrijving van het feitenrelaas wordt in dit hoofdstuk meer uitgebreid op deze twee vragen ingegaan. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een paar algemene conclusies.

Hondsdolheid (rabiës)

Hondsdolheid of rabiës is een dodelijke infectieziekte die wordt veroorzaakt door een virus. Dieren die besmet zijn met het rabiësvirus vertonen meestal agressief gedrag.⁶⁰ De mens kan door een besmet dier geïnfecteerd raken door een beet, krab of lik op beschadigde huid of slijmvliezen. De ziekte begint weinig specifiek en gaat meestal over in hyperactiviteit, nekstijfheid, spierkrampen en verlamming. Zonder behandeling is de ziekte dodelijk.⁶¹ Wereldwijd sterven er jaarlijks 59.000 mensen aan de infectieziekte.⁶² Om te voorkomen dat de ziekte tot de dood leidt, moet de behandeling zo snel mogelijk (bij voorkeur binnen 48 uur) starten. De behandeling bestaat uit een actieve immunisatie (vaccinatie) en een passieve immunisatie met menselijk anti-rabiës immuunglobuline.⁶³

Nederland is officieel vrij van hondsdolheid. Op 15 februari 2012 werd de ziekte voor het laatst geconstateerd bij een geïmporteerde pup uit Marokko (De Rosa et al., 2012b); voordien was rabiës voor het laatst vastgesteld in 1988 (De Rosa et al., 2012a). In de afgelopen 40 jaar zijn er in Nederland vijf mensen – die in het buitenland besmet waren geraakt – aan rabiës overleden.⁶⁴ De invoer van zwervhonden en -katten uit Noord-Afrika en/of Oost-Europa vormt voor Nederland het grootste risico op de insleep van de infectieziekte. Wanneer een dier verschijnselen van rabiës vertoont, moet dit – overeenkomstig de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren (GWWD) – worden gemeld bij de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA). Rabiës is daarmee een aangifteplichtige dierziekte.

60 Rabiës kent twee verschijningsvormen: *rabiës furiosa*, bestaande uit vijandig en bijterig gedrag, verhoogde speekselproductie, seksuele opwindings, gebrul en uiteindelijk sterfte en *rabiës paralytica*, wat zich uit in het doorzakken en zwaaien van het achterste, schuw gedrag, kwijlen, verlamming, vallen en sterfte. Bron: NVWA (<https://www.nvwa.nl/onderwerpen/dierziekten/inhoud/rabies/ziekteverschijnselen>).

61 Bron: RIVM (<http://www.rivm.nl/Onderwerpen/R/Rabies>).

62 Bron: GARC (<https://rabiesalliance.org/about/our-story/rabies>).

63 Bron: RIVM.

64 Bron: RIVM.

4.2 Feitenrelaas

Vrijdagmiddag 6 mei 2016 belt een wandelaar de dierenambulance in verband met een gevonden ziek vosje. Twee medewerkers van de dierenambulance vangen in recreatiegebied de Gaasperplas de zieke jonge vos van ongeveer zeven weken oud. Daarbij wordt een van de ambulancemedewerkers, tot bloedens toe, in zijn hand gebeten. De vos heeft geelzucht en vertoont neurologische verschijnselen. De jonge vos wordt daarom naar een lokale dierenkliniek gebracht en daar geëuthanaseerd. Omdat in eerste instantie wordt gedacht dat de vos de ziekte van Weil heeft, wordt het dode dier voor nader onderzoek overgebracht naar het *Dutch Wildlife Health Centre* (DWHC) te Utrecht.

Op maandag 9 mei verricht het DWHC sectie op de vos. Tijdens de sectie wordt vastgesteld dat het kadaver van de jonge vrouwelijke vos verschijnselen van geelzucht vertoont. Gelet op de klinische verschijnselen die mogelijk duiden op hondsdolheid besluit het DWHC op 10 mei de hersenen van de vos voor nader onderzoek door te sturen naar het Centraal Veterinair Instituut (CVI, tegenwoordig: Wageningen BioVeterinary Research - WBVR).

Het CVI ontvangt verdenkingen van hondsdolheid normaliter direct van de NVWA. Omdat dit nu niet zo is, neemt het CVI eerst contact op met de NVWA om te verifiëren of de NVWA bekend is met deze verdenking van hondsdolheid bij de vos. Dit blijkt niet het geval. Na dit telefonisch contact onderzoekt het CVI direct de ingestuurde hersenen. Terwijl het onderzoek plaatsvindt, worden de Landelijke Coördinatie Infectieziektenbestrijding (LCI), de GGD Amsterdam en de GGD Utrecht geïnformeerd en start de NVWA een zogenoemd contactonderzoek waarbij wordt vastgelegd welke mensen en dieren met de betreffende vos in contact zijn geweest. Dit onderzoek wordt à la minute opgestart vanwege het potentieel grote volksgezondheidsrisico. Het blijkt dat twee medewerkers van de dierenambulance, de wandelaar, vier medewerkers van de dierenkliniek, drie pathologen, twee medewerkers van het Veterinair Microbiologisch Diagnostisch Centrum (VMDC, van de faculteit Diergeneeskunde, Universiteit Utrecht) en een koerier contact hebben gehad met de betreffende vos. Zo'n vier

uur later meldt het CVI dat het onderzoek op de hersenen, met de IFT,⁶⁵ positief is op rabiës.

Deze uitslag is bijzonder en komt onverwacht. Nederland was tot nu toe immers al geruime tijd vrij van rabiës. De NVWA informeert direct na het bekend worden van de IFT-uitslag de LCI, de GGD Amsterdam, de GGD Utrecht, de medewerkers van de dierenambulance, de medewerkers van de dierenkliniek en het VMDC. De GGD'en zorgen ervoor dat de contactpersonen die onvoldoende beschermd zijn tegen hondsdolheid (elf personen) in het AMC Ziekenhuis te Amsterdam of het UMC Utrecht preventief behandeld worden. De koerier, die de vos van de dierenkliniek naar het DWHC heeft gebracht, bleek de vos goed beschermd vervoerd te hebben en was niet met de vos in aanraking gekomen (GGD Amsterdam, 2016, p. 11). Met uitgebreide publieksinformatie wordt nog even gewacht totdat meer bekend is uit verder onderzoek. Om de onverwachte (en epidemiologisch ook onwaarschijnlijke) uitslag te bevestigen worden de volgende dag eerst meerdere PCR-testen uitgevoerd.⁶⁶

De volgende ochtend (11 mei) start de NVWA rond de Gaasperplas een traceringsonderzoek. Dit onderzoek moet antwoord geven op twee belangrijke vragen. De eerste vraag is: waar komt deze besmetting mogelijkwjs vandaan, oftewel wat is de bron van de infectie? Een minstens zo belangrijke vraag is: wie kunnen er allemaal (naast de elf personen die inmiddels preventief worden behandeld) mogelijk nog meer besmet zijn geraakt?

Samen met de natuurbeheerder van de Gaasperplas en de arts Infectieziektebestrijding van de GGD Amsterdam worden de vindplaats van de vos en de bekende vossenburchten in het gebied bezocht. In de buurt van de vossenburcht waar de zieke vos waarschijnlijk leefde, ziet de NVWA-medewerkster gezond ogende nestgenoten van de vos rondlopen. Ook wordt een bezoek gebracht aan de betreffende dierenkliniek, een nabij gelegen opvangcentrum voor wilde dieren en

65 Met de immunofluorescentietest (IFT) worden antigenen aangetoond door deze te binden aan een fluorescerende stof. Bij het beoordelen van het preparaat is de eventuele fluorescentie duidelijk zichtbaar als een 'sterrenhemel'.

66 Er bestaan meerdere rabiësstammen. Om zeker te zijn dat geen van deze stammen aanwezig is, worden er meerdere PCR-testen ingezet. Met de PCR-test wordt het RNA (het erfelijk materiaal) van het virus aangetoond.

de camping. Ondertussen wordt op het hoofdkantoor van de NVWA besproken welke maatregelen er, naast het traceren van de contacten, genomen moeten worden als uit de verdere testen definitief een positieve uitslag volgt. Tijdens deze bespreking wordt gebruikgemaakt van het 'Vondelpark-scenario' (zie kader) en van eerdere ervaringen in Frankrijk.⁶⁷ De door de NVWA noodzakelijk geachte maatregelen in en rond de Gaasperplas zijn:

- contact met de in het wild levende dieren vermijden;
- loslopende en zwerfhonden en -katten vangen, vaccineren tegen hondsdolheid en zes maanden in quarantaine plaatsen;
- honden aanlijnen en muilkorven;
- katten bij voorkeur binnenhouden;
- honden en katten die buiten komen vaccineren tegen hondsdolheid;
- honden die het gebied betreden, moeten tegen hondsdolheid gevaccineerd zijn;
- het sluiten van het hondenstrand;
- campinggasten informeren; en
- traceren van campinggasten, bezoekers enz. die gedurende een periode van drie tot vier weken voorafgaand aan de vondst van de vos in het recreatiegebied waren.

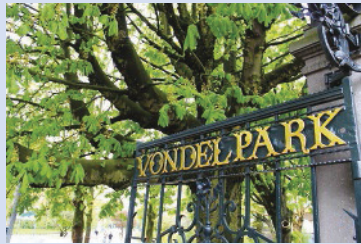
De afdelingen communicatie van de NVWA en de GGD Amsterdam bereiden gezamenlijk een persbericht voor. Dit persbericht wordt ook afgestemd met de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde (KNMvD) en het DWHC. Onderwijl voert het CVI in de ochtend van 11 mei de PCR-testen uit. Om 14.30 uur blijken deze testen negatief. Daarmee blijkt de eerdere IFT-uitslag onjuist oftewel 'fout-positief' te zijn geweest. Alle betrokken partijen worden geïnformeerd over deze meer geruststellende en epidemiologisch beter te verklaren uitslag.

Op 1 juni 2016 verneemt de NVWA van het DWHC de uitslag van de sectie: de zieke vos leed aan een *Toxoplasma gondii*-infectie.

⁶⁷ Frankrijk had op 31 oktober 2013 een uitbraak van rabiës bij een twee maanden oude zwerfkat in Argenteuil, in de buurt van Parijs. Deze uitbraak is besproken tijdens de *Standing Committees on Plant, Animals, Food and Feed* (SCoPAFF) van 7 en 8 november 2013 en van 13 en 14 januari 2014.

Het Vondelpark-scenario

Naar aanleiding van een voorval in 2012 met een met rabiës besmette pup uit Marokko is binnen de NVWA nagedacht welke maatregelen er getroffen zouden moeten worden wanneer een rabiës-positief dier mogelijkveel veel onbekende contacten heeft gehad. Deze maatregelen zijn beschreven in het zogenoemde (en denkbeeldige) Vondelpark-scenario.

Het scenario is als volgt: Een recent geïmporteerde/illegale hond uit een rabiës-endemisch gebied is regelmatig onaangelegd in het Vondelpark uitgelaten en heeft daar met andere honden gespeeld en contact gehad met hun eigenaren. Na twee weken vertoont deze hond verschijnselen van rabiës en bijt

zijn eigenaar. Het dier wordt geëuthanaseerd en bij het CVI onderzocht op rabiës. Het CVI stelt rabiës vast.

In het scenario is vervolgens uitgewerkt welke partijen geïnformeerd moeten worden en welke maatregelen getroffen moeten worden. Algemene maatregelen zijn onder andere het uitbrengen van een publiekswaarschuwing, het plaatsen van waarschuwingsborden, het treffen van maatregelen jegens zwerfdieren in het gebied en het treffen van maatregelen voor bevattelijke maar nog niet verdachte dieren. Bij dit laatste kan gedacht worden aan een vaccinatieverplichting tegen rabiës.

4.3 Twee dilemma's

Deze casus draait in de eerste plaats om de voorlopige uitslag van het laboratoriumonderzoek, die later 'fout-positief' bleek. Geen enkele laboratoriumtest heeft een specificiteit of sensitiviteit van 100 procent.⁶⁸ Dit betekent dat er altijd fout-positieve en ook fout-negatieve uitslagen zullen voorkomen, hoe vervelend dat ook is. Een voorlopige uitslag van een laboratoriumonderzoek, waarvan over de juistheid twijfel bestaat, biedt een wankel basis voor te nemen maatregelen. Dat brengt uiteraard het

⁶⁸ De *specificiteit* van een laboratoriumtest zegt iets over het aantal terecht negatieve uitslagen. Hoe hoger de specificiteit van een test is, des te kleiner is de kans op fout-positieve uitslagen. De *sensitiviteit* van een laboratoriumtest zegt iets over het aantal terecht positieve uitslagen. Hoe hoger de sensitiviteit van een test is, des te kleiner is de kans op fout-negatieve uitslagen.

dilemma met zich mee welke maatregelen wel of (nog) niet te nemen zolang op de definitieve uitslag van het laboratoriumonderzoek wordt gewacht.

Daarnaast is deze casus interessant omdat bleek – op het moment dat het ertoe deed – dat de voorbereidingen op een dergelijk voorval in zekere zin tekortschoten. Het ‘Vondelpark-scenario’ bleek onvoldoende uitgewerkt; de juridische grondslag van de te nemen maatregelen was niet uitputtend genoeg doordacht. Al vrij snel waren de deskundigen op basis van het Vondelpark-scenario en de Franse ervaringen het met elkaar eens over de te treffen maatregelen. De volgende stap bleek echter ingewikkelder. Het was niet duidelijk op basis van welke wet- en regelgeving de verschillende maatregelen genomen konden worden en welke instantie bevoegd was die maatregelen af te kondigen.

4.4 Analyse

4.4.1 Welke maatregelen wel en (nog) niet te nemen?

Het CVI is het nationaal referentielaboratorium voor diergezondheid in Nederland en daarmee verantwoordelijk voor de laboratoriumdiagnostiek bij aangifteplichtige dierziekten. De eerste test die gebruikt wordt voor het onderzoek op rabiës is de IFT.⁶⁹ De Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) en de Wereldorganisatie voor diergezondheid (OIE) hanteren deze test als de gouden standaard. Het grote voordeel van de IFT is de snelheid en de betrouwbaarheid. In de afgelopen tien jaar heeft het CVI de IFT op rabiës ruim 1.200 keer uitgevoerd en het komt daarmee tot een specificiteit van 99,7 procent en een sensitiviteit van 98,8 procent.⁷⁰ Bij het CVI wordt de IFT door twee verschillende personen, onafhankelijk van elkaar, beoordeeld. De duidelijke fluorescentie was reden om de test positief uit te geven.

⁶⁹ Binnen het CVI is de IFT ISO 17025 geaccrediteerd.

⁷⁰ Ook neemt het CVI deel aan de ringtest voor de IFT op rabiës die sinds 2009 door het Europese referentielaboratorium wordt georganiseerd. De ringtest is een kwaliteitsprogramma waarbij identieke monsters door verschillende laboratoria worden geanalyseerd. De laboratoria gebruiken de resultaten van deze analyses om de kwaliteit van de werkzaamheden te beoordelen en te borgen.

Voor elke laboratoriumuitslag, positief of negatief, geldt dat de uitslag moet passen bij het klinische beeld en bij de epidemiologische situatie. In dit geval was er reden voor twijfel. Deze twijfel werd ingegeven door de rabiësvrij status van (het wild in) Nederland en omringende buurlanden. Ondanks deze gereede twijfel kon er, mede gelet op de tijd die sinds het bijtincident was verstreken (zo'n vier dagen), niet langer worden gewacht met het nemen van de meest urgente maatregelen. Het ging hierbij om de behandeling van de personen die met de positieve vos in aanraking waren gekomen en onvoldoende beschermd waren tegen hondsdolheid. Elf personen hebben daarom direct een zogenoemde post-expositieprofylaxe ontvangen. De minder urgente maatregelen zijn uitgesteld tot na de eventuele bevestiging door PCR-testen die de volgende dag zouden plaatsvinden.

Na de verschillende mogelijke bronnen en de daarbij behorende scenario's de revue te hebben laten passeren, is er uiteindelijk voor gekozen om de informatievoorziening en de te nemen maatregelen op te delen in twee fasen. Alle direct betrokkenen zijn meteen geïnformeerd over de lopende verdenking en de positieve IFT-uitslag. Deze personen liepen immers het meeste risico op een mogelijke besmetting met het hondsdolheidvirus. Met het informeren van de buurtgenoten, de bezoekers van het recreatiegebied, het publiek en het nemen van overige maatregelen is gewacht tot de definitieve uitslag bekend was. Reden daarvoor was de epidemiologische onwaarschijnlijkheid van de aanwezigheid van hondsdolheid in ons land. Het vroegtijdig opstarten van publieksinformatie zou mogelijk onnodig onrust veroorzaken. Achteraf gezien bleek dit een goed besluit.

4.4.2 *Wie neemt welke maatregelen?*

Nadat eenmaal op basis van het 'Vondelpark-scenario' en de Franse gebeurtenis de te nemen maatregelen waren vastgesteld, rees de vraag hoe en wie deze maatregelen zou moeten nemen. Achteraf is tijdens een interne evaluatie van de casus een matrix opgesteld, waarin zowel de verschillende scenario's als alle mogelijke maatregelen zijn weergegeven. Zo is inzichtelijk gemaakt welke maatregelen bij welke situatie noodzakelijk zijn. Per maatregel moest vervolgens nog wel worden aangegeven wie de maatregel dient te nemen en wie de toezichthouder is.

Normaliter worden bij de bestrijding van dierziekten de maatregelen genomen op basis van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren (GWWD). Hoewel formeel de minister van Economische Zaken deze maatregelen neemt, zijn het in de dagelijkse praktijk bepaalde medewerkers van de NVWA die namens de minister de maatregelen nemen. Omdat de GWWD uitgaat van besmette en/of van besmetting verdachte dieren en bedrijven kunnen de maatregelen die in de wet zijn opgenomen enkel aan verdachte en besmette dieren en bedrijven worden opgelegd. In deze casus betekende dit dat de wet slechts een juridische basis bood voor maatregelen gericht op eventuele contactdieren en zwerfdieren (in quarantaine plaatsen of uit voorzorg doden). Het was echter ook de bedoeling om aan een andere 'doelgroep' maatregelen (ter bescherming van mens en dier) op te leggen, namelijk de 'bevattelijke maar nog niet verdachte' dieren. De GWWD bleek daarvoor onvoldoende juridische ruimte te bieden.

Daar waar dierziekten de volksgezondheid kunnen schaden, geldt de Wet publieke gezondheid (Wpg). Deze wet geeft de burgemeester, dan wel de voorzitter van de Veiligheidsregio, bevoegdheden om vanuit het oogpunt van de volksgezondheid bepaalde zaken te regelen. De bestrijding van een infectieziekte vindt primair lokaal dan wel regionaal plaats. Artikel 47 van de Wpg geeft de burgemeester (of voorzitter van de veiligheidsregio) de bevoegdheid om terreinen of delen daarvan te sluiten. De Wpg biedt echter geen ruimte om maatregelen jegens dieren te nemen. Deze maatregelen moeten via een algemene plaatselijke verordening (APV) geregeld worden.

Maatregelen voor specifiek de Gaasperplas kunnen worden ingesteld op grond van de 'Algemene Verordening Groengebied Amstelland', oftewel de APV van het recreatieschap Groengebied Amstelland.⁷¹ De regels die in deze verordening staan, hebben betrekking op onderwerpen die het recreatieschap aangaan, anders vallen eventuele

⁷¹ In het Groengebied Amstelland participeren de provincie Noord-Holland en de gemeenten Amsterdam, Diemen, Ouder Amstel en Amstelveen. Deze hebben in een zogenoemde gemeenschappelijke regeling hun bevoegdheid tot het vaststellen van een verordening voor dit gebied overgedragen aan het algemeen bestuur van Groengebied Amstelland. De Algemene Verordening Groengebied Amstelland is te raadplegen via http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/Historie/Groengebied%20Amstelland/CVDR414104/CVDR414104_1.html.

maatregelen onder de verantwoordelijkheid van de gemeente (i.c. de gemeente Amsterdam). Het recreatieschap heeft op grond van de APV de mogelijkheid om een gebied af te sluiten of de toegankelijkheid te beperken. De APV bevat daarnaast specifieke bepalingen voor honden. Daarmee zou de APV van het recreatieschap Groengebied Amstelland – als het werkelijk nodig zou zijn geweest – de mogelijkheid bieden om die maatregelen te treffen die de NVWA in deze casus noodzakelijk achtte, zoals het vermijden van contact met in het wild levende dieren, honden laten aanlijnen en muilkorven, het sluiten van het hondenstrand en het plaatsen van waarschuwborden. Op de naleving van deze maatregelen dient uiteraard te worden toegezien en bij overtreding dient te worden opgetreden. Dit kan op twee manieren, bestuursrechtelijk (o.a. door het toepassen van bestuursdwang) en strafrechtelijk. Volgens artikel 5.2 van de APV wordt het toezicht op de naleving van de bepalingen uit de verordening uitgevoerd door algemene opsporingsambtenaren en buitengewone opsporingsambtenaren. Dit zijn toezichthouders bij recreatieschappen die op grond van een BOA-akte ook opsporingsbevoegdheden hebben.

Hoewel met deze exercitie een aantal zaken duidelijk werd, bleek voor de volgende maatregelen een juridische basis te ontbreken: katten zo veel mogelijk binnenhouden en de verplichting honden en katten die buiten komen tegen hondsdolheid te vaccineren. Door de wetgevingsafdeling van het ministerie van Economische Zaken (EZ) wordt daarom onderzocht of het mogelijk is deze aanvullende maatregelen in een wettelijke modelregeling onder te brengen, zodat deze (naast de regels van een APV van een recreatieschap) nationaal ingezet kunnen worden.

4.5 Afronding

Het allerbelangrijkste bij een verdenking van hondsdolheid, waarbij mogelijk één of meer personen aan het virus zijn blootgesteld, is snelheid. Hoe eerder de verdenking wordt gemeld, hoe eerder het mogelijk besmette dier kan worden onderzocht en hoe eerder duidelijk is of er werkelijk sprake is van een besmetting. Het uiterste moment wordt hier bepaald door het tijdsbestek waarbinnen contactpersonen behandeld moeten worden, te weten: 48 uur. De termijn van 48 uur is bij deze

casus niet gehaald. In dit geval zaten er vier dagen tussen de vossenbeet en het rabiësonderzoek, met alle risico's van dien. Wanneer de periode van 48 uur dreigt te verlopen, zal het voorzorgsprincipe gehanteerd moeten worden. Het voorzorgsprincipe is erop gericht om elk risico te voorkomen. Juridisch betekent dit dat in de besluitvorming over risico's alle belangen tegen elkaar moeten worden afgewogen en in overeenstemming moeten zijn met de beginselen van behoorlijk bestuur. Dit betekent in dit geval dat als de periode van 48 uur dreigt te verlopen, de behandeling van contactpersonen zal moeten starten, dus nog voordat de definitieve uitslag van het onderzoek bekend is.

De NVWA heeft uitgebreid met het CVI gesproken over de fout-positieve uitslag. De wijze van beoordelen (door twee verschillende personen) en de eerder behaalde testresultaten kwamen overeen met wat in de literatuur wordt beschreven en wat haalbaar wordt geacht (Robardet et al., 2011). Desalniettemin heeft het CVI de rabiëprocedure binnen het laboratorium verder aangescherpt. Om het percentage fout-positieve uitslagen nog verder te reduceren zal voortaan een IFT met een positieve uitslag direct herhaald worden. Hiermee neemt de specificiteit toe (van ruim 99 procent naar ruim 99,99 procent). Dit betekent echter een vertraging van een aantal uren alvorens de uitslag beschikbaar komt.

Deze casus was een belangrijke wake-upcall en heeft er in ieder geval voor gezorgd dat het draaiboek rabiës van de NVWA verder is uitgebreid met een overzichtelijke matrix met daarin de scenario's en de mogelijke maatregelen. Van een groot aantal maatregelen is de juridische basis bekend en worden de conceptteksten geschreven. De laatste juridische zoektochten lopen nog. Bij het schrijven van het conceptcommunicatiebericht werd duidelijk dat het erg belangrijk is om een goede beschrijving te geven van het met rabiës besmette dier. Een foto is daarbij van grote toegevoegde waarde. Om nu te voorkomen dat dit een foto van de sectietafel wordt, heeft de NVWA in de instructie opgenomen dat van alle van rabiës verdachte honden en katten een foto wordt gemaakt alvorens ze geëuthanaseerd worden.

Deze unieke casus, die treffend een aantal witte vlekken in de voorbereiding heeft blootgelegd, zal nog regelmatig gebruikt worden tijdens opleidingsdagen en bij het opstellen van draaiboeken. Het is een

goede gelegenheid gebleken om weer eens de taken en verantwoordelijkheden tussen de veterinaire (NVWA) en humane kolom (RIVM/GGD'en) door te spreken en opnieuw te bekrachtigen. Ook werd duidelijk dat in een dergelijk geval meerdere organisaties juridische maatregelen zullen moeten nemen. Voor een goed en optimaal werkend pakket aan maatregelen is zorgvuldige afstemming en samenwerking tussen de verschillende organisaties van groot belang. Door van tevoren de conceptteksten van de APV en nationale regelingen uit te werken, kan op kritieke momenten cruciale tijd gewonnen worden. Het zou daarom goed zijn wanneer de geldende (concept)bepalingen van algemene plaatselijke verordeningen en een eventuele toekomstige modelregeling vanuit het ministerie van EZ getoetst worden op bruikbaarheid voor de verschillende crisisorganisaties. Deze keer was er een recreatieschap bij betrokken, de volgende keer is dit wellicht een stadspark, een terrein van een Hoogheemraadschap, een terrein van Staatsbosbeheer of een ander (natuur)terrein. Ook dan is het zaak dat de regelgeving op elkaar is afgestemd.